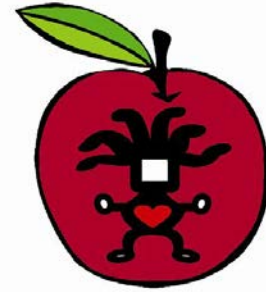

Republika Srbija
Autonomna Pokrajina Vojvodina
Grad Sombor
Gradska uprava
Odeljenje za društvene delatnosti
Kancelarija za mlade
Datum: 14.septembar 2012.g.
Broj: 401-342 -22/2012-II

Analičko-uporedni izveštaj fokus grupa sa preporukama za reviziju Lokalnog akcionog plana za mlade Grada Sombora

Rezime

U ovom izveštaju se nalazi analiza transkribovanih audio zapisa sa organizovanih fokus grupa koje su održane 28. i 30. avgusta sa ciljem da se uđe u dubinsku analizu problema i preporuka od strane glavnih aktera u lokalnoj zajednici grada Sombora. Za to je korišćen DIOKNO pristup, o kome je detaljnije pisano u nacrtu fokus grupa, koji je pogodan za akciona istraživanja poput ovog. Ovo istraživanje je na temu ispitivanja kapaciteta lokalne zajednice da izađe u susret potrebama mladih. Korišćena je metoda fokus grupa, uz neophodnu facilitaciju pitanja otvorenog tipa sa uzorkom od, ravnomerno raspoređenih, po i demografskim karakteristikama, 40 ispitanika/ica (predstavnik/ica *Nosioca odgovornosti*, *Nosioca prava* i "*Forces@Work*") uz napomenu da je napravljena kvazi kontrolna grupa za proveru datih podataka u prethodne tri grupe i dinamičnosti istih. Istovremeno će se vršiti i uporedna analiza sa rezultatima izvršene ankete u prethodnom periodu na temu mapiranja potreba mladih različitih kategorija (razvrstavanjem odgovora prema uzrastu, polu i prebivalištu anketiranih tj. selo-grad). Neki od zaključaka jesu da se kao glavni partneri u poboljšanju položaja mladih osoba najviše vide oni sami, njihovi roditelji i škole, bez obzira što podjednako važnu ulogu imaju i organizacije civilnog društva, državne institucije i mediji. U ovom izveštaju nije cilj vrednovanje šta je moglo bolje da se uradi nego šta i kako promeniti u Lokalnom akcionom planu za mlade grada Sombora da bi primena istog dobila svoj smisao, a to je sistemska briga o mladima.

Nedostaci istraživanja su: osipanje grupa, tehnički problemi snimanja zvuka, facilitacijski problemi, spoljašnji faktori buke, ljudskog ometanja i sl.

-ključne reči: *DIOKNO, Lokalni akcioni plan za mlade Grada Sombora, fokus grupe, preporuke*

Uvod: ajde da filozofiramo malo...

Lokalni akcioni plan za mlade (dalje u tekstu: LAP za mlade) je dokument kojim se određuje planirana sistemska briga o mladim osobama kao njegovoj ciljnoj grupi, uz

mogućnost podrške državnog aparata organizacijama/institucijama koje se direktno bave mladima putem svojih projekata i programa. Neke definicije LAP-a za mlade su već navedene u prvobitnoj anketi koja je sprovedena ove godine pre implementacije fokus grupa na terenu. Zašto baš fokus grupe i zašto baš anketni prístup, a ne neka druga metodologija, su pitanja na koja je već dat odgovor u nacrtima istraživanja. Ono što možemo reći jeste da ovo nije kraj istraživačkog ciklusa nego je početak, jer su mlade osobe, kao i samo društvo u celini, promenljive u skladu sa promenama čitavog čovečanstva. Da ne bismo ulazili u čitavu filozofiju mladih, malo ćemo se osvrnuti na etičku problematiku mladih osoba, omladinskog rada, društva i istraživanja koja se njih tiču.

Istraživanja koja su vršena do sada, a tiču se mladih osoba, da li u prirodnim naukama (npr. u medicinskim koja se tiče zdravlja mladih, ekološkim što se tiče zaštite životne sredine i održivog razvoja) ili u društvenim naukama (kao što je ovo, interdisciplinarnog karaktera: uz pomoć psihologije razvoja, sociologije omladine, antropologije kulture i politikologije), nekako nisu bila prilagođena samoj evaluaciji ciljne grupe koju istražuje. Negde se inovativnost ovog istraživanja ogleda u tome da mlade osobe, obzirom da kreiraju čitavo istraživanje, učestvuju u njemu, ujedno ga i samoocenjuju. Time se nastoji izbeći vrednosna obojenost, približavajući se tzv. vrednosnoj neutralnosti, baš onako kako ju je definisao Maks Veber (Milić, 1965). Postoji sada savremena tendencija da se ne može u potpunosti očekivati od nauke, posebno društvene, da bude 100% vrednosno neutralna, jer in faktor-ljudsko biće je kompleksnost sama po sebi zbog unutarnjeg sopstva i svega onoga što oko sebe stvara, pa i samu nauku, religiju i kulturu u celini. Možda paralela i nije najadekvatnija, ali u ovom slučaju se možemo pozvati na Snežanu Milenković, koja je npr. napravila veliki pomak u razvoju psihoterapije kao radne delatnosti jer se u svojoj knjizi *Psihoterapija i duhovnost* pozvala na značajna dostignuća u svim društvenim naukama koje takođe interdisciplinarno pomažu psihoterapiji da bude što efikasnija u primeni na probleme koji se javljaju u koraku sa razvojem ljudskog bića i društva (Milenković, 2002). Mi primenjujemo ovde i omladinski rad i omladinsku politiku kao integrativni deo novog pravca u razvoju mladih u 21. veku, onako kako se definiše Zakonom o mladima Republike Srbije. Ne možemo biti vrednosno neutralni kada se radi o problemima mladih. U suprotnom, nauke gube humanistički aspekt i ne rade u pravcu napretka već u pravcu jednog nazadovanja jer se ne ide u korist mladih, nego u korist objektivizma i scijentizma koji imaju tzv. larpurlartističku svrhu kao što je umetnost nekad postojala radi umetnosti, a nauka sada radi nauke. Nije tu više ni prostora ni vremena u ograničenom smislu te reči, nego o večnom ispitivanju odgovora na pitanja *Koja je naša svrha? Zašto smo postali?*

Da se sad vratimo na grass routh nivo: ovaj izveštaj će služiti i radnoj grupi za izradu novog LAP-a za mlade u narednom, vremenski definisanom periodu od septembra do decembra 2012. godine.

Koliko god sad to zvučalo apstraktno i pomalo smešno, mi se bavimo ozbiljnim stvarima koja se tiču svih u lokalnim zajednicama širom Republike Srbije. Primena ovog istraživanja može da se upotrebi i u drugim lokalnim zajednicama. Ne treba zaboraviti da se ne ograničavaju metode nego se prilagođavaju društvenoj stvarnosti, a u ovom slučaju su anketa i fokus grupe prepoznate kao 'alat' za dolaženje do odgovora koje smo postavili već utvrđenim hipotezama. I pokazalo se (relativno) uspešnim. Da se podsetimo: fokus grupe nemaju kvantifirajuću sistematiku poput ankete, uzorak je dosta manji (često prigodan i nameran) kao i ovde, ali se kvalitetno i kvalitativno ulazi više u 'životnost' samih podataka i dubinski se prilazi problemu koji je paralelno i komplementarno obrađen pomoću druge, najčešće kvantitativne metode. Zaštita identiteta ispitanika/ica je ovde imperativ kao i u svakom metodu (sem u npr. sociometriji koja u suštini nije metod nego tehnika za

prikazivanje podataka i koja se ne sme upotrebljavati sama po sebi zbog osetljivosti primene) i da bi se obrađeni, transkribovani podaci (audio aparatom- diktafonom) koje je obradila facilitatorka, a analizirao metodolog istraživanja. Beleške koje je usput vodila facilitatorka fokus grupa imaju za svrhu da prikažu dinamičnost i akcione momente koji prikazuju očiglednu, čulno primetnu promenu u ponašanju zbog uticaja dinamike i informacija koje se prožimaju tokom odvijanja fokus grupa. Problemi su raznovrsni koji se mogu javiti, a ovde su: nedovoljno iskustvo facilitatorke koja je izabrana javnim konkursom lokalne samouprave (koja je i naručilac istraživanja), tehnička neadekvatna podrška jer su se u jednom trenutku diktafoni ispraznili ili su ljudskom nepažnjom bili isključeni, pa do ometajućih faktora- buke, zvučnih smetnji, spoljašnjih uticaja vremena, intrinzičkih motiva za (ne)učestvovanje u fokus grupi, iznenadno i neplanirano osipanje grupe zbog vremenskog 'preliva' vremena i očekivane satnice koja je predočena ispitanicima/cama. Ovi svi nedostaci su umanjeni i dobrim planiranjem i intervencijama koordinatorke istraživanja, stvaranjem ohrabrujuće i prijatne atmosfere za učesnike/ice od strane facilitatorke, međusobna motivacija učesnika u procesu da izdrže jer je cilj podrška mladima, otvaranje prostora za naknadno odgovaranje na pitanja putem elektronske pošte. Razlika između fokus grupa koje dominantno primenjuju stručnjaci/kinje iz domena psihologije od sociološki orjentisanih fokus grupa jeste što su druge kraće od prvih, ide se na prikupljanje informacija, a ne na psihičke činioce koje stvaraju iste i sama tema istraživanja koja je u ovom slučaju više sociološka, a manje psihološka, mada se ne negira doprinos psihologije kao nauke interdisciplinarnom karakteru istog. Planirano vreme fokus grupa je bilo 1 sat, a na snimcima se videlo da su grupe trajale dva i više časa. Način obrade, analize i prikazivanja podataka je opisan u nacrtu, tako da se nećemo ponavljati i preći ćemo na...

Konkretno: (uporedna) analiza sa preporukama- Ou jea!

"Forces@Work"

Zanimljivo je da se u ovoj grupi nalazilo 13 učesnika/-ca; 12 organizacija i da se došlo do sledećih zaključaka: da većina organizacija iza kojih dolaze sprovode neki oblik neformalno-obrazovnih aktivnosti, bilo da su u pitanju radionice, javne akcije ili tribine, ali ono što se daje kao preporuka jeste da je **neophodno povećati ponudu različitih sadržaja za mlade, s tim da se mladi više motivišu za iste, jer je još uvek mali broj korisnika/ica koliko može da ih bude. Preventivni programi na različite teme su još uvek potrebni i aktuelni. Što se tiče medija, neophodno je da mladi više učestvuju u kreiranju medijskog sadržaja, što se negde i prepoznalo i putem ankete u segmentu informisanja mladih. Škole se prepoznaju kao najveći resursi i partneri za implementaciju različitih projekata i programa, s tim da su direktori glavni motivatori i donosioci odluka u vezi sa tim. Preporuka je i da se povećaju sportsko-rekreativne aktivnosti koje pobuđuju i neguju zdrave stilove života što za sobom donosi različite benefite: zaštita od upotrebe psihoaktivnih supstanci, gojaznosti, razvijanja timskog duha. Preporuka u domenu zapošljavanja mladih jeste da se razviju programi za projekt-menadžement, samozapošljavanje i omladinsko preduzetništvo, što se u neku ruku razlikuje od standardnih programa za pisanje CV i spremanje za razgovor sa poslodavcem, što mladi većinom u anketi spominju kao uopšte ne neophodnim za njih. Preporuka koja se razvija u svim fokus grupama kao vrlo važno jeste razvoj programa za mlade u ruralnim zajednicama, jer postoje**

problemi izdvajanja novca za put u veća mesta gde se ti sadržaji nude. Takođe, u nedostatku drugih resursa i mogućnosti, nameće se poljoprivredna delatnost mladih na selu kao koja ujedno sa sobom nosi i mogućnost razvoja njihovih lokalnih zajednica. Prepoznaje se uloga škola i KZM kao "mostova" ka mladima, kao i da je neophodno da se mladi informišu o aktivnostima KZM i lokalne samouprave. Preporuka je i ponuda besplatnih kurseva stranih jezika i informatičke pismenosti zarad veće kompetentnosti mladih u malim lokalnim zajednicama. Neophodno je i dovoditi uzore koji će animirati mlade da budu nosioci promena, kao i razvoj prostora za mlade poput Omladinskog kluba ili centra. Važno je raditi na zabavnom karakteru pojedinih aktivnosti za mlade, kao i na razvijanju mehanizama za inkluziju marginalizovanih grupa mladih: Roma, osoba sa invaliditetom, osoba sa psihičkim smetnjama, mladih majki, itd. Izuzetno je važno podsticati mlade na volontiranje i raditi na dugoročnim programima volontiranja. Ono što se i dalje smatra konstantno neophodnim jeste razvoj preventivnih zdravstvenih programa za mlade, u smislu zdravlja kao psiho-fizičke kategorije, po modelu vršnjačke edukacije, jer se ispitanici/ice većinom slažu da su izvori informisanja mladih u najvećoj meri Internet i vršnjaci što se poklapa sa rezultatima ankete. Što se tiče ekoloških problema, izdvajaju se edukativne aktivnosti zarad poboljšanja svesti mladih o smeću, fabričkih zagađenja voda, posebno u selima i prigradskim naseljima. Preporuka je da se i dalje radi na podsticanju edukativnih programa o vršnjačkom nasilju među mladima. Pohvaljuje se rad Koordinatorke za mlade u KZM, ali je neophodno razviti kapacitet same Kancelarije tako što će se, s jedne strane, približiti mladima (i u prostornom smislu), a s druge, što će zapošljavati i više osoba.

Nosioci odgovornosti

Učesnika/ica u ovoj grupi je ukupno 9; 8 institucija i pojedine od njih ne razvijaju direktno neformalno-obrazovne aktivnosti već se to radi posredno putem razvijenih partnerstava koje postoje više godina.

Preporuke se tiču razvoja veb portala o informisanju mladih za prevenciju upotreba psihoaktivnih supstanci i razvoja zdravih stilova života, najviše se izdvaja problem i alkohola i droga među mladima. Neophodna je kontinuirana saradnja sa školama, nastavnicima/cama, direktorima/icama. Većina izdvaja neophodnost razvoja programa koji se u literaturi omladinskog rada naziva detached youth work tj. rad sa mladima koji podrazumeva odlazak na teren, tamo gde se mladi okupljaju i osećaju prihvaćenima. Takođe se izdvaja neophodnim osnivanje nekog prostora samo za mlade gde će se organizovati aktivnosti samo za njih i od njih, poput omladinskog centra. Važno je motivisati i prosvetne radnike da pokušaju zajednički sa mladima da rade na rešavanju njihovih problema i ispunjavanju potreba. Neophodne su evaluativne aktivnosti koje su organizovane od strane mladih da pomognu u razvijanju boljih usluga za mlade na lokalnom nivou. Preporučuje se da se radi na razvoju programa za mlade koji se tiču njihove (ne)zdrave ishrane i fizičke (ne)aktivnosti koja je prepoznata i od strane prethodne grupe. Neophodno je raditi na institucionalizaciji neformalno-obrazovnih aktivnosti za mlade. Model vršnjačkih edukacija se stalno prožimaju kao efikasan za prevenciju problema mladih generalno, od zdravstvenih pa do ekoloških. Takođe treba raditi na programima za razvoj tolerancije i borbu protiv diskriminacije. Interesantno je da se izdvajaju i

potrebnim osnaživanje mladih u domenu emocionalne pismenosti zbog pojave otuđenja i smanjene empatičnosti u odnosu na druge. Da se radi na javnom zagovaranju i promeni zakona kada je u pitanju rad ugostiteljskih objekata i konzumiranje alkohola. Isto se navodi da je saradnja dobra sa KZM, ali je neophodno zaposliti još nekoliko osoba za kvalitetnije pružanje informacija i usluga mladima. Neophodno je razvijati izvore informisanja tako što će ih kreirati sami mladi da bi im bili pristupačniji. Preporuka je da se razviju programi za mlade na selu, kao i na razvijanju kreativnih programa za ekološke teme.

Većina učesnika/ica ističe i neophodnost saradnje, čvršćeg i efikasnijeg povezivanja svih relevantnih aktera (roditelja, škole, organizacij/institucija, civilnog sektora, lok.samouprave/KZM...) u rešavanju problema mladih i odgovaranju na njihove potrebe!

Nosioci prava

Ovu grupu čini 5 mladića i 5 devojaka različitog uzrasta i izdvajaju neophodnost veće informisanja mladih putem Intereneta, vršnjaka, gde su plakati i oglasne table, kako kažu mladi na fokus grupi, bespotrebni, jer ih niko ne gleda! Treba ponuditi besplatne seminare mladima na različite teme, kao i programe za razvoj omladinskog preduzetništva. Kao programi za razvoj zdravstvenog stanja kod mladih navode da su im neophodna predavanja u školama na teme reproduktivnog zdravlja i zdravlja uopšte. Mladi su istakli značaj sistematskih pregleda, zatim značaja odlaska kod stručnog lica, lekara, u cilju prevazilaženja, po njihovom viđenju, dosta zastupljene pojave samolečenja, odnosno dobijanja validne informacije o zdravlju. I oni prepoznaju da je u KZM neophodno povećati broj zaposlenih osoba koje će im na adekvatan način pomoći i edukovati ih. I oni prepoznaju ulogu sporta kao važnu za razvoj zdravih stilova života. Neophodni su programi dugoročnog volontiranja, kao i međunarodne razmene u regionu sa drugim mladima, što je i rezultatima ankete potvrđeno potrebom da se mladi iz Somborske opštine druže i sarađuju sa mladima iz drugih lokalnih zajednica. Preporuka za rešavanje ekoloških problema se navode radionice i seminari na te teme. Mladi ne stavljaju toliko akcenat na uključivanje roditelja i Centra za socijalni rad, koliko da na tome, generalno, treba OBAVEZNO raditi, bez jasnog stava od koga oni zapravo očekuju rešavanje problema nasilja, čak možda i bez jasne svesti o tome ko to može rešiti.

Navođenje CSR kao jedne od strana koji ovaj problem može da reši, navedeno je (takav je utisak) prvenstveno zbog toga što mladi smatraju da problem nasilja treba da se izmesti van škole i da se rešava tamo negde, tj. u CSR (gde će se neposlušni pojedinci/tj. nasilnici posebno tretirati i, uz pomoć roditelja i stručnjaka, da tako kažemo, izlečiti od nasilja. Slično tome je i percepcija jednog od učesnika koji spominje model za rešavanje problema nasilja kod mladih, koji opet implicira izmeštanje nasilnika van vršnjaka, gde će u CSR, uz pomoć stručnjaka i roditelja, biti preduzete mere za prevaspitanje nasilnika i kada se „uljudi“ bude opet vraćen među vršnjake, u školu. Dakle, utisak je da mladi u suštini ne znaju ko može da reši problem nasilja i čije su to ingerencije, čija je to odgovornost (niko od njih u tom smislu nije naveo ili sugerisao, da su to nastavnici ili stručna služba škole ili policija, ili... a jedino što je jasno jeste da oni roditelje vide kao partnere u rešavanju tog problema (a ujedno i nekoga kome treba pomoći da reše problem deteta).

Ono što treba, pre svega imati u vidu u buduće, pri kreiranju programa na temu nasilja, a što mladi poručuju, jeste sledeće: o nasilju se, među mladima uglavnom čuti (i ne samo među mladima, kako oni zapažaju), a plaše se da pokrenu tu temu jer, s jedne strane:

- ne znaju kako da se sa njom ``uhvate u koštac``, a s druge, jer se plaše:
- posledica ako se budu mešali u tuđe probleme – ukoliko su svedoci nasilja,
- osvete od strane nasilnika – ukoliko su u ulozi žrtve, pa i ukoliko su svedoci nasilja,
- obelodanjivanja problema koji za posledicu ima osudu/komentare okoline=>pritisak i za žrtvu i za nasilnika, pa i za okolinu i sl.

Mešovita grupa

Nju čini osmoro učesnika/ica među kojima se nalaze dvoje predstavnika/ica "F@W" (koji su već učestvovali u svojoj grupi) => napomena: jedna organizacija je imala svog predstavnika i u grupi „F @ W“, a npr. druga ne, troje Nosioca odgovornosti i troje Nosioca prava tj. mladih osoba.

Svi navode da postoje neformalno-obrazovne aktivnosti za mlade, mada se kao preporuke navode razvoj preventivnih, edukativnih programa¹ na temu bolesti zavisnosti, konzumiranja alkohola i ishrane. Izdvaja se mogućnost razvoja programa za mlade koji će ih osnažiti za samostalno donošenje odluka, za razbijanje predrasuda, sprečavanje diskriminacije, nasilja uopšte. Nedostaju aktivnosti poput kampova za mlade, omladinskih razmena, kulturne saradnje gde se opet pozivamo na rezultate ankete koji govore o potrebi za međusobnim druženjem i saradnjom mladih sa mladima. I ovde se navodi neophodnost razvoja sadržaja za mlade u ruralnim zajednicama na različite teme. Izdvajaju se i muzičke manifestacije kao važne i potrebne za mobilizaciju većeg broja mladih. Isto se izdvaja neophodnost razvoja dugoročnih volonterskih programa i benefiti volontiranja. Potrebna je afirmacija obrazovnih profila za mlade koji su neophodni na tržištu rada, kao i osnivanja nekog oblika omladinskog fonda i Lokalnog akcionog plana zapošljavanja, u koji će ulagati firme za razvoj društveno-odgovornog ponašanja. Trebalo bi edukovati mlade na temu starih zanata i omogućiti im samozapošljavanje. Kao partner u razvoju aktivnosti za mlade su škole, KZM, a posebna sugestija je bila da na realizaciji zdravstvenih programa, saradnik mladima, odnosno Kancelariji za mlade, može biti Zdravstveni centar, koji će biti i nosioc takvih programa, a u koje bi mladi mogli biti uključeni, angažovani i kao volonteri/ke u pripremi ovih aktivnosti. Neophodno je osnivanje Omladinskog centra koji bi bio programski širi i u tom smislu uključivao i neki info-centar, te bi tako odgovarao na razne potrebe mladih. Opet se izdvajaju tipovi vršnjačkih edukacija za poboljšanje informisanosti o zdravlju mladih i marginalizovanih grupa, kao i povećanje sportskih aktivnosti. Treba raditi na senzitivizaciji o ekološkim problemima, poput smeća, zaštita voda i napuštenih životinja, kao i na povećanju socijalnog dijaloga među akterima koji rade na

¹ Trebalo bi se samo osvrnuti na jasniju razliku između projekta, programa i servisa za mlade. Zajedničko za sva tri pojma jeste da se očekuje promena nakon realizacije istih, samo što servisi, koji su obično najširi, idu više na pružanje samih usluga za mlade za kojima postoji realna potražnja, a koja je planirana programom koji je širi od projekta sa kojim se potražuju sredstva za ispunjavanje ciljeva istog tog servisa ili programa neke organizacije/institucije. Oni se mogu odvojiti zasebno, ali su često u međusobnoj sprezi zbog kompleksnosti društva i potreba njenih članova/ica. Postoje različite teorije i stanovišta i pozivamo sve da se time detaljnije pozabave.

sistemskej brizi o mladima. Potrebno je opet raditi na stvaranju prostora samo za mlade, gde bi oni kreirali sopstvene programe. Potrebno je razvijati programe koji se tiču informisanja o elektronskom nasilju putem Interneta. Potrebno je i dalje ukazivati mladima o prednostima volontiranja i razvoju volonterskih usluga za mlade. Pohvaljuje se rad Koordinatorke za mlade KZM, no i oni izdvajaju neophodnost zapošljavanja više osoba za poboljšanje kvaliteta rada. Neophodno je razviti mehanizme za zaštitu od zloupotrebe izdvojenih finansija za organizacije za mlade. Potrebno je dati akcenat na aktivnostima koje su i čisto zabavne mladima, koje ne moraju obavezno biti npr. edukativnog tipa. Iskazana je i potreba da se radi na rešavanju psiholoških problema mladih, koji su još uvek tabu, u vidu postojanja savetovališta koji će nuditi i psihološke/psihoterapijske usluge.

Zaključci... sve je važno!

Najčešće se izdvajaju konstantne potrebe za razvojem preventivnih programa vršnjačke edukacije za poboljšanje zdravlja mladih u psiho-fizičkom smislu, sprečavanja nasilja i većim učešćem mladih generalno u lokalnoj zajednici.

Sportske aktivnosti i zdravi stilovi života su prioritet u većini odgovora, kao i na saradnjih svih partnera i razvijanju daljih strategija za sistemsku brigu o mladima.

Dugoročni programi volontiranja, kao i naglasak o informisanju samog benefita volontiranja se izdvajaju kao neiscrpni što menja sliku o volontiranju kao "radu za dž".

Otvaranje Omladinskog kluba ili centra, zajedno sa stalnim neformalno-obrazovnim aktivnostima koji kreiraju i sami mladi doprinose da budu osnaženiji i informisaniji.

Prepoznaju se "nove" ciljne grupe LAP-a za mlade, a to su marginalizovane grupe mladih, što može značiti da su akteri postali osetljiviji na probleme koji nisu prepoznati prethodnim LAP-om za mlade. Treba ovaj dokument dobro proučiti zajedno sa rezultatima ankete da bi se dobila objektivnija slika u svakoj pojedinačnoj glavi, bilo da ste donosilac odluka, bilo da si i ti, kao ja, mlada osoba, koje se to tiče.

Tabela 1.0 za sumaciju datih aktivnosti, bez obzira na redosled, važnost, aktere ili prioritete:

Vršnjačke edukacije na različite teme.
Edukacije na temu prevencije različitih vidova nasilja među mladima (posebno iz novih metoda).
Rad na povezivanju saradnje među svim akterima u lokalnoj zajednici u rešavanju različitih problema mladih.

Edukacije na temu zaštite psihofizičkog zdravlja mladih i ishrane.	Edukacije na temu zaštite životne sredine i javnom zagovaranju i lobiranju za isto.
--	---

Razvoj sportskih aktivnosti za mlade.
Akcije za osnivanje Omladinskih (info) centara.
Edukacije na temu (dugoročnog) volontiranja.
Razvoj dugoročnih volonterskih programa za mlade.

Razvoj inkluzivnih programa za mlade.
Edukacija o radu sa marginalizovanim grupama mladih.
Razvoj programa za osnaživanje marginalizovanih grupa mladih: Roma, osoba sa invaliditetom, mladih majki, sa problemima u ponašanju i sa psihičkim smetnjama.
Razvoj programa za mlade iz ruralnih zajednica: stari zanati, slobodno vreme.

Edukacije iz socijalnih veština za mlade: komunikacijske veštine, emocionalna pismenost.
Edukacija iz oblasti omladinskog preduzetništva i samozapošljavanja.
Razvoj omladinskih razmena i kampova za mlade.
Razvoj i edukacija programa iz ljudskih prava i zaštite od diskriminacije za mlade.

Razvoj autrič i ditečt programa za mlade.
Razvoj programa za promociju zdravih stilova života.
Edukativni programi za prevenciju (zlo)upotrebe psihoaktivnih supstanci.
Razvoj informisanosti kod mladih o zaštiti putem Interneta i "socijalnih mreža".

Literatura:

Kalaba, V. (2008): Kako razumeti omladinski rad u zajednici, Forum Syd Balkans Programme, Beograd.

Milić, V. (1965): Sociološki metod, Nolit, Beograd.

Milenković, S. (2002): Psihoterapija i duhovnost, Čigoja štampa, Beograd.

Trudić, A. (2012): Religijski omladinski rad: teorijske i praktične implikacije, Protestantski teološki fakultet, Novi Sad.

Za uvid u anketu pogledati:

<http://www.sombor.rs/baze-podataka-i-rezultati-istrazivanja>

Za uvid u Lokalni akcioni plan Grada Sombora u prethodnom periodu pogledati:

http://www.sombor.rs/media/files/lap_za_mlade_sombor_finalna_verzija_cir.pdf

Podatke analizirao, sredio, redigovao i prikazao putem izveštaja:

Metodolog istraživanja: Aleksandar Trudić, MSc, spec.

Datum: 13.9.2012. godine